

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการศึกษาการเปิดรับข่าวสารกรมวิชาการของครูโรงเรียนประถมศึกษา
ในเขตอำเภอสีคิ้ว จ.นครราชสีมา ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้
เป็นแนวทางในการศึกษา

- การสื่อสาร
- ช่องทางการสื่อสาร
- การเปิดรับข่าวสาร
- พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร
- ลักษณะของผู้รับสาร
- อิทธิพลของการสื่อสารมวลชน
- อิทธิพลของสื่อบุคคล
- บทบาทของครู

การสื่อสาร (Communication)

ในชีวิตประจำวันของคนเราจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอยู่เสมอ การรับทราบเรื่องราวต่าง ๆ เป็นประจำหรือการได้ยิน ได้ฟังอะไรอยู่ทุกวันโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากสื่อมวลชน
แขนงต่าง ๆ จะทำให้เกิดความรู้ ความเชื่อ และบ่อยครั้งที่ความคิดเดิมของคนเราจะเปลี่ยนไป
(Bouge, 1967) สื่อมวลชนจะมีส่วนสนับสนุนกิจกรรมบางอย่างหรือหลายอย่างได้ โดยการนำ
ข้อมูลในการตัดสินใจที่เป็นประโยชน์และถูกต้อง (Schramm, 1964)

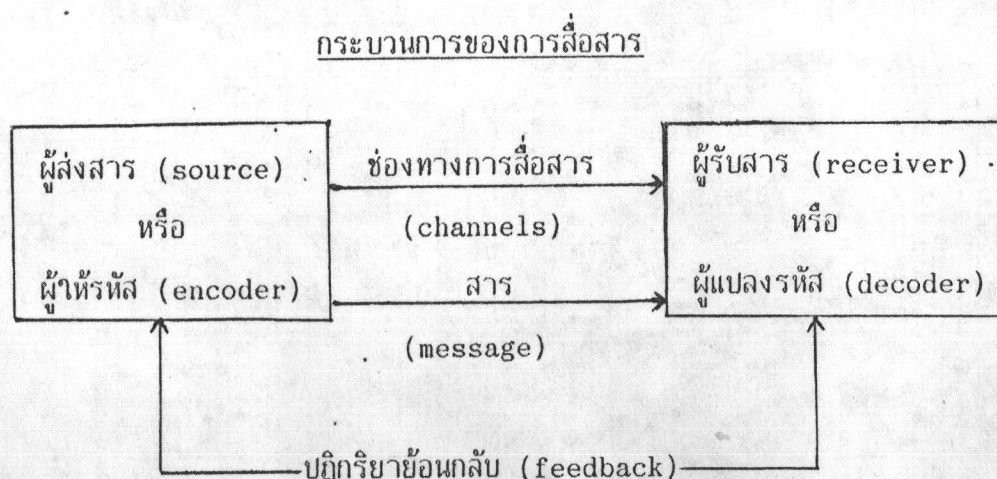
การสื่อสารเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ในสังคม ถ้าขาดการสื่อสารแล้วมนุษย์ก็
ไม่สามารถจะอยู่รวมกันเป็นสังคมได้ การสื่อสารช่วยให้มนุษย์มีความรู้ความคิดมากยิ่งขึ้น ข่าวสาร
ความรู้ และบทบาทของการสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาและยังอาจกล่าวได้ว่า
การสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Rogers and Shoemaker,
1971)

อีโอดอร์ นิวคอมบ์ เสนอว่า กิจกรรมการสื่อสารจะช่วยให้บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีความคิดเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก (Newcomb, 1953)

เอฟเวอเรตต์ เอ็ม โรเจอร์ส (Everett M. Rogers) ได้ให้นิยามของการสื่อสารไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสารส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร โรเจอร์ส (Rogers, 1973) ได้กล่าวถึงผลการสื่อสาร 3 ประการคือ

1. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับสาร
2. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติผู้รับสาร
3. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของผู้รับสาร

จากนิยามของการสื่อสารตามแนวความคิดของโรเจอร์สดังกล่าว จะได้ภาพแบบจำลองของกระบวนการติดต่อสื่อสารที่ประกอบไปด้วยผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร เขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

จากแผนผังดังกล่าว ผู้ส่งสารจะต้องแปลงเนื้อหาของสารนั้นเป็นรหัส ซึ่งเรียกว่าเข้ารหัส (encode) เนื้อหาของข่าวสารที่ทำการแปลง อาจจะสะท้อนถึงทัศนคติ ความคิดเห็น หรือความรู้สึกต่าง ๆ ของผู้ส่งสารอยู่ด้วย เพื่อให้อยู่ในแบบฉบับที่จะสามารถถ่ายทอดไปยังผู้รับสารได้ เช่น เป็นเสียงพูด เป็นตัวอักษร เป็นภาพ หรืออื่นใดตามความเหมาะสม จากนั้นจึงส่งเนื้อหาที่แปลงแล้วไปสู่ผู้รับโดยอาศัยช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ในกระบวนการสื่อสารปฏิกิริยาย้อนกลับ (Feedback) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อข่าวสารของผู้ส่งสาร ซึ่งสามารถนำมาพิจารณาว่าการสื่อสารนั้นบรรลุสำเร็จหรือไม่

องค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ของกระบวนการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ หรือช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร อาจนับได้ว่า สื่อ หรือช่องทางการสื่อสาร มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการที่จะเป็นตัวกำหนดถึงความสำเร็จหรือไม่ประการใดในอันที่จะก่อให้เกิดการรับรู้ กระทั่งการเปลี่ยนแปลงในความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้รับสาร (Rogers and Svenning, 1969)

ช่องทางการสื่อสาร

ช่องทางการสื่อสาร (Channel or Medium) เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่หน่วยงานผู้ทำการพัฒนาจะพิจารณาเลือกใช้ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติแก่ผู้รับสาร การค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวกับช่องทางการสื่อสาร (Channels) โดยทั่วไปมักจะแบ่งสื่อออกเป็น 2 ประเภท คือ สื่อมวลชน (Mass Media Channels) และสื่อระหว่างบุคคล (Interpersonal Channels)

1. สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ เอกสารเผยแพร่ ภาพยนตร์ วิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งแหล่งข่าวอาจเป็นบุคคลเดียวหรือสองสามคนหรือมากกว่านั้นส่งข่าวสารไปยังผู้ฟังจำนวนมาก ๆ สื่อมวลชนนั้นสามารถนำข่าวสารไปยังผู้รับจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มพูนความรู้และแพร่กระจายข่าวสารรวมทั้ง เปลี่ยนทัศนคติที่บุคคลมีอยู่ได้ (Rogers and Shoemaker, 1971)

สื่อมวลชนเป็นเครื่องมืออันสำคัญอย่างหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เพราะสามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากได้อย่างแพร่หลาย บทบาทสำคัญ 3 ประการในบรรดาบทบาทต่างๆ ของสื่อมวลชนในสังคมก็คือ การให้ข่าวสาร (Information) การให้การศึกษา (Education) และการเสนอความคิดเห็น (Opinion) (ปรเม สตะเวทิน, 2528)

2. สื่อระหว่างบุคคล เป็นสื่อที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ส่งสารแบบเห็นหน้ากันระหว่างบุคคล 2 คนหรือมากกว่านั้น เป็นการสื่อสารที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ ในกรณีที่บุคคลติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น เช่น ผู้นำความคิด ญาติ เพื่อน การเยี่ยมบ้าน การประชุมกลุ่ม

นอกจากสื่อ 2 ประเภทนี้แล้ว ยังมีสื่ออีกชนิดหนึ่งที่ใช้ถ่ายทอดข่าวสารไปยังมวลชน บุคคลหรือกลุ่มบุคคล สร้างขึ้นเพื่อติดต่อกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เรียกว่า สื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ สื่อประเภทโสตทัศนอุปกรณ์ และสิ่งพิมพ์ (Schramm, 1973)

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าสื่อมวลชนและสื่อบุคคลนั้นมีศักยภาพที่แตกต่างกัน การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลจะช่วยให้ทราบถึงปฏิกิริยาตอบสนองของผู้รับสาร อันเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ ในการชักจูงใจ ในขณะที่สื่อมวลชนช่วยให้การแพร่กระจายข่าวสารเป็นไปได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ชแรมม์ได้เสนอแนวความคิดว่า การรวมสื่อบุคคลและสื่อมวลชนเข้าด้วยกันจะให้ผลในการพัฒนาสูง (Schramm, 1954) ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของโรเจอร์ส ที่กล่าวว่า การสื่อสารจะมีอิทธิพลมากขึ้น เมื่อมีการรวมสื่อทั้งสองชนิดเข้าด้วยกัน เรียกว่า Media Forum (Rogers, 1971)

การเลือกและใช้สื่อ มักมีวิธีการแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประเภทของผู้รับ ลักษณะของ ข่าวสาร และขั้นตอนในกระบวนการยอมรับของผู้รับสาร (Recipient's stage in Adoption Process) ในการส่งข่าวสารให้การศึกษาจำเป็นต้องอาศัยสื่อ (Media) เป็นเครื่องช่วยนำ เนื้อหาข่าวสารไปยังผู้รับ ให้เกิดความเข้าใจถูกต้องชัดเจน แต่การจะใช้สื่ออะไร อย่างไรให้ บังเกิดผลตามต้องการนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ต้องทำความเข้าใจกับสื่อเหล่านั้นให้ดีเสียก่อน และ จำเป็นต้อง เรียนรู้ถึงธรรมชาติและหน้าที่ของแต่ละชนิดเพื่อวางแผนใช้ให้เหมาะสม (อนันต์ธนา อังกิเณท์, 2524)

การเปิดรับข่าวสาร

ทฤษฎีทางการสื่อสารที่เกี่ยวกับการเปิดรับสาร คือกระบวนการในการเลือกรับ (Selective Process) ซึ่งมีขั้นตอนต่าง ๆ คือ การเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) อันเป็นการเลือกเปิดรับสื่อและข่าวสารตามความสนใจและความต้องการ เพื่อแก้ปัญหาและสนอง ความต้องการของบุคคล การเลือกสนใจข่าวสาร (Selective Attention) หมายถึง การเลือกสนใจข่าวสารอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตรงกับความต้องการของตน การเลือกคิดหรือรับรู้ (Selective Reception) ซึ่งหมายถึงการเลือกจำเพาะบางสิ่งที่ตนต้องการจะจดจำ (Klapper, 1960)

ขั้นตอนในการรับสื่อนี้ ชรามม์ อธิบายว่า ข่าวสารที่เข้าถึงความสนใจของผู้รับสารจะมีแนวโน้มที่จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Schramm, 1973)

เหตุผลในการที่มนุษย์เลือกสนใจหรือตั้งใจรับข่าวสารอย่างไรจากสื่อใดนั้น นักวิชาการหลายท่านมีความเห็นสอดคล้องกันดังนี้

ไรลีย์ และฟลาวเวอร์แมน (Riley and Flowerman, 1951) มีความเห็นว่าแรงจูงใจที่ต้องการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกภายในสังคม จะเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดความสนใจในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ก็เพื่อสนองความต้องการของตน เมอร์ตัน (Merton), ไรท์ (Wright) และเวเพิลส์ (Waples) มีความเห็นตรงกันว่า ผู้รับข่าวสารจะเลือกรับข่าวสารจากสื่อใดนั้น ย่อมเป็นไปตามบทบาทและสถานภาพในสังคมของผู้รับสารและ เหตุผลในการรับข่าวสาร

ข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตของมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข่าวสาร จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมนุษย์เกิดความไม่แน่ใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากเท่าใด ความต้องการข่าวสารก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น (วุฒิชัย จ้างงค์, 2523)

คอลิน เชอรี (Colin Cherry, 1978) กล่าวว่า การสื่อสารของมนุษย์กระทำเพื่อแบ่งปันข่าวสารกันนั่นเอง และการแบ่งปันข่าวสารระหว่างกันนี้จะก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจและกระทำกิจกรรมที่ประสานสอดคล้องกัน

สำหรับทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารที่น่าสนใจ คือทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการในการเลือกรับสาร ซึ่งประกอบไปด้วย (Klapper, 1960)

1. การเลือกเปิดรับ กล่าวคือ บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อและข่าวสารจากแหล่งสารต่าง ๆ ตามความสนใจและความต้องการ เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือสนองความต้องการของตน
2. การเลือกให้ความสนใจ นอกจากจะเลือกเปิดรับ สารแล้ว บุคคลยังเลือกให้ความสนใจเฉพาะข่าวสารที่สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิม และหลีกเลี่ยงที่จะให้ความสนใจกับข่าวสารที่ขัดแย้งกับทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิมของตนด้วย
3. การเลือกรับรู้ บุคคลจะเลือกรับรู้หรือเลือกตีความข่าวสารที่ได้รับไปในทางที่สอดคล้องกับทัศนคติและประสบการณ์ที่มีอยู่ก่อน ในกรณีที่ข่าวสารที่ได้รับมาไม่มีความขัดแย้งกับทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิม บุคคลมักจะบิดเบือนข่าวสารนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของตน

4. การเลือกจดจำ หลังจากที่คุณเลือก รับ เลือกให้ความสนใจ และ เลือกตีความ ข่าวสารไปในทางที่สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของคุณแล้ว บุคคลยังเลือกจดจำเนื้อหาสาระของสารในส่วนที่ต้องการจำ เข้าไปเก็บไว้เป็นประสบการณ์ เพื่อที่จะนำไปใช้ในโอกาสต่อไป และจะพยายามลืมในส่วนที่ต้องการจะลืมอีกด้วย

เกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารนี้ ชรามม์ (Schramm, 1973) ให้ความเห็นว่า ข่าวสารที่เข้าถึงความสนใจของผู้รับสารได้มาก จะมีแนวโน้มทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น

พฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสาร

ผู้รับข่าวสารมีพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อและข่าวสารตามแบบเฉพาะของแต่ละคนแตกต่างกันไป แรงผลักดันที่ทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้มีการเลือกรับสื่อ นั้น เกิดจากปัจจัยพื้นฐานหลายประการดังนี้ คือ (ซวรัตน์ เขิดชัย, 2523)

1. ความเหงา เป็นเหตุผลทางจิตวิทยาโดยตรงที่ว่า บุคคลคนเราย่อมจะไม่ชอบที่อยู่ตามลำพัง เนื่องจากเกิดความรู้สึกสับสน วิตกกังวล หวาดกลัว และการเฝินเฉยจากสังคม จึงชอบหรือพยายามที่จะรวมกลุ่มเพื่อสังสรรค์กับผู้อื่นเท่าที่โอกาสจะอำนวยได้ เมื่อไม่สามารถจะติดต่อสังสรรค์กับบุคคลใดโดยตรง สิ่งที่ดีที่สุดคือการอยู่กับสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการสื่อสาร และแท้จริงคนบางส่วนพออาจที่จะอยู่กับสื่อมวลชนมากกว่าที่จะอยู่กับบุคคลเสียด้วยซ้ำ เพราะสื่อมวลชนเป็นเพื่อนแก้เหงาที่ไม่สร้างแรงกดดันในการสนทนาหรือทางสังคมให้แก่ตนเอง

2. ความอยากรู้อยากเห็น ความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้น สื่อมวลชนจึงถือเอาความอยากรู้อยากเห็นเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในการเสนอข่าวสาร บุคคลมนุษย์จะอยากรู้อยากเห็นโดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเองที่สุดไปจนถึงสิ่งที่อยู่ห่างตัวเองมากที่สุดตามลำดับ และไม่ว่าสิ่งที่สนองความอยากรู้อยากเห็นนั้นจะเกิดจากวัตถุสิ่งของ ความคิด หรือการกระทำของเพื่อนบ้านหรือเพื่อนร่วมโลก ความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่าง ๆ นอกเหนือจากที่เกิดขึ้นใกล้ชิดกับตนเองมากที่สุด คงจะไม่มีอะไรดีไปกว่าสื่อมวลชนต่าง ๆ ทั้งนี้มีสาเหตุเพราะว่าสิ่งเหล่านั้นจะมีผลกระทบต่อตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อมเท่านั้น แต่เป็นความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่เกิดขึ้นในแง่ต่าง ๆ เช่น สาเหตุของเหตุการณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น รวมทั้งผลกระทบซึ่งอาจจะเกิดขึ้นกับตนเองหรือผู้อื่นด้วย

3. ประโยชน์ใช้สอยของตนเอง (Self-aggrandizement) โดยพื้นฐานมนุษย์เป็นผู้เห็นแก่ตัว ในฐานะที่เป็นผู้รับข่าวสารจึงต้องการแสวงหาและใช้ข่าวสารบางอย่างที่จะใช้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง เพื่อช่วยให้ความคิดของตนบรรลุผล เพื่อให้ข่าวสารที่ได้มาเสริมสร้างบารมี เพื่อให้ได้ข่าวสารที่จะช่วยพัฒนาตนเองได้รับความสะดวกสบาย รวมทั้งให้ได้ข่าวสารที่ทำให้ตนเองเกิดความสนุกสนานบันเทิง ข่าวสารเหล่านี้ไม่ว่าจะให้ข้อมูลทางปฏิบัติ ทางจรรยาบรรณจิตใจ หรือแม้ความคิด ก็สามารถจะหาได้จากสื่อมวลชนเสียเป็นส่วนใหญ่

โดยทั่วไปผู้รับข่าวสารมีพฤติกรรมเลือกหรือการรับสื่อข่าวสารแตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการตามความต้องการของแต่ละบุคคล สภาพแวดล้อม เหตุผลและความจำเป็นของตนเองเกี่ยวกับการเลือกรับสื่อต่าง ๆ (Schramm, 1954) โดยทั่วไปเหตุผลของการเลือกรับข่าวสารบุคคลย่อมจะเลือกสื่อที่ใช้ความพยายามน้อยที่สุด (least effort) และได้ประโยชน์ตอบแทนที่ดีที่สุด (promise of reward) ที่ว่าใช้ความพยายามน้อยที่สุดนั้น หมายความว่า ผู้อ่าน ผู้ดู หรือผู้ฟัง จะเลือกรับสื่อที่ตนเองมีความสะดวกที่สุด ใช้ความพยายามน้อยที่สุด ในการรับสื่อมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น ความพร้อม ความสะดวก ค่าใช้จ่าย เวลาที่รับสื่อซึ่งย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลรวมทั้งบทบาท นิสัย และประเพณีนิยม ซึ่งรวมเป็นกิจกรรมอันเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สื่อด้วย

อนึ่ง มีข้อสังเกตอย่างอื่นที่สำคัญเกี่ยวกับการเลือกรับสื่อและข่าวสารของผู้รับข่าวสารคือส่วนหนึ่งนั้นผู้รับข่าวสารมักจะแสวงหาข่าวสารที่มีมาสนับสนุนทัศนคติ ความคิดที่มีอยู่ก่อน (pre-conception) แล้ว รวมทั้งอคติของตนเองอย่างไม่รู้ตัว เสมอเมื่อเป็นเช่นนี้ผู้รับข่าวสารจึงแสวงหาข่าวสารที่สอดคล้องกับท่าทีทางจิตใจที่มีอยู่ก่อนแล้ว (predispositions) ข่าวสารที่แสวงหา จึงจะไม่ใช่ข่าวสารที่ขัดแย้งกับความเชื่อถือของตน นอกจากนั้นประสบการณ์และปรัชญาแห่งชีวิตก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดว่าจะเลือกสื่อและข่าวสารอย่างไร

4. "ลักษณะ เฉพาะ" ของสื่อมวลชนโดยทั่วไป นอกจากองค์ประกอบเกี่ยวกับอายุ เพศ การศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม หรือองค์ประกอบอื่นที่ไม่สามารถเห็นเด่นชัด เช่น ทัศนคติ ความคาดหวัง ความกลัว ฯลฯ จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการใช้สื่อและสื่อมวลชนแต่ละอย่างก็มี "ลักษณะ เฉพาะ" ที่ผู้รับข่าวสารแต่ละคนแสวงหาและที่ได้ประโยชน์ไม่เหมือนกัน "ลักษณะ เฉพาะ" ของสื่อแต่ละอย่างจึงมีส่วนที่ทำให้ผู้รับข่าวสารจากสื่อมวลชน มีจำนวนและองค์ประกอบแตกต่างกันไป ทั้งนี้เพราะว่าผู้รับข่าวแต่ละคนย่อมจะหันเข้าหาลักษณะ เฉพาะบางอย่างจากสื่อที่จะสนองความต้องการ และทำใหตนเอง เกิดความพึงพอใจ

ลักษณะของผู้รับสาร (Characteristics of audience)

กล่าวโดยทั่วไปแล้ว บุคคลย่อมมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อมวลชนแตกต่างกันไป ทั้งนี้พิจารณาจากเหตุผลพื้นฐานที่สำคัญคือบุคคลมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านสรีระ ภูมิหลัง และสภาพแวดล้อม ดังนี้ (Schramm, 1962)

1. การศึกษา จากการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีการศึกษาดีจะหาประโยชน์จากสื่อสารต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนมากขึ้น และจะอ่านหนังสือเป็นจำนวนมาก
2. การเศรษฐกิจ ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะให้ความสนใจในการอ่านหนังสือ นิตยสารมาก และชอบบทบรรณาธิการหรือเรื่องราวเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และวิทยาการ จากการศึกษพบว่า ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีประมาณ 90% นิยมอ่านนิตยสาร
3. วัย ผู้มีอายุมากขึ้นนิยมรับสารที่เป็นทางการมากกว่าการรับสารประเภทบันเทิง และสนใจการบ้านการเมืองอย่างจริงจังกว่าผู้มีอายุน้อย เช่นนิยมฟังรายการข่าวทางวิทยุ ฟังรายการอภิปราย ศาสนา การตอบปัญหา ในขณะที่เด็กวัยรุ่นชอบฟัง เพลง บ๊อบบิวล่า ฯลฯ
4. เพศ เพศหญิงสนใจอ่านหรือฟังหรือชมรายการแม่บ้านและรายการบันเทิง ขณะที่เพศชายนิยมกีฬาทุกชนิด ฯลฯ
5. ศาสนา ในสังคมเดียวกันอาจมีผู้นับถือศาสนาต่างกัน การเสนอเรื่องราวอันเป็นการขัดแย้งทางศาสนาจึงเป็นสิ่งพึงละเว้น
6. ที่อยู่อาศัย ผู้รับสารในแต่ละท้องถิ่น ในแต่ละภาค ในแต่ละประเทศ ย่อมมีความสนใจในบางสิ่งบางอย่างต่างกัน เพราะการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน
7. ทักษะคติ ความเชื่อ และแนวความคิด ของแต่ละบุคคลย่อมมีความเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแตกต่างกันไป

ดังนั้น การทำความเข้าใจถึงลักษณะของผู้รับสาร หรือ ผู้ฟัง ผู้ชม ผู้อ่าน จะช่วยให้ผู้ส่งสารได้พิจารณาเลือกสรรให้เหมาะสมกับลักษณะของกลุ่มเป้าหมายที่ผู้ส่งสารประสงค์จะให้สารไปถึงและมีประสิทธิผลสมความตั้งใจ

อิทธิพลของการสื่อสารมวลชน

แคลปเปอร์ (Klapper, 1960) กล่าวถึงอิทธิพลของการสื่อสารมวลชนต่อบุคคลในสังคมว่า สื่อมวลชนเป็นได้เพียงแรงเสริม (reinforce) ในกระบวนการใฝ่หาความจริงต่อความ

คิดเป็นที่ยังไม่มั่นคง หรือทัศนคติที่มีอยู่แล้วของการสื่อสารมวลชนมิได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคล จึงต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการสื่อสารร่วมด้วย จึงจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคล ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ อุปนิสัย กระบวนการเลือกรับสารบรรทัดฐานของกลุ่ม การเผยแพร่ข่าวสารโดยบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็น ระบบการปกครองและระบบการสื่อสารมวลชน

Klapper ยังได้กล่าวถึงบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมในด้านต่าง ๆ คือ

1. บทบาทในการเสนอแนะและถ่ายทอดข่าวสาร เป็นการสอดส่องและรายงานความเคลื่อนไหวของสิ่งต่าง ๆ ในสังคมสื่อมวลชนสามารถเสนอข่าวสารเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้นำไปใช้ประกอบการตัดสินใจต่าง ๆ ข่าวสารที่เป็นประโยชน์จะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม หรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในแต่ละสังคม
2. บทบาทในการให้ความเห็นและชักจูง เชื่อกันว่าประชาชนในสังคมด้อยพัฒนามีความเชื่อและค่านิยมที่ล้าสมัย เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือที่มีอำนาจชักจูง ใ้มน้ำใจ อย่างมากดังนั้นหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนในการพัฒนาจึงอยู่ที่การชักจูงให้ประชาชนละทิ้งความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยมแบบเก่า แล้วหันมารับเอาความเชื่อและทัศนคติแบบใหม่

อิทธิพลของสื่อบุคคล

อิทธิพลของสื่อมวลชนเป็นไปได้อ้อม เนื่องจากข่าวสารจากสื่อมวลชนไม่ได้ไปถึงประชาชนทันที หากแต่ต้องผ่านขั้นตอนอย่างน้อยที่สุด 2 ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนจะมีบุคคลเป็นตัวแทรกเพื่อทำหน้าที่ในการถ่ายทอดข่าวสาร ไปยังประชาชนคนอื่นในชุมชนหรือสังคม บุคคลที่ทำหน้าที่ดังกล่าวเรียกว่าผู้นำทางความคิดเห็น (opinion leaders) สื่อบุคคลเป็นการสื่อสารแบบสองทาง สามารถในการเลือกผู้รับสารได้ โอกาสที่จะได้รับการสื่อสารกลับมีมาก

บทบาทของครู

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ทั้งในด้านการพัฒนาหลักสูตร หนังสือเรียน การวัดผลการประเมินผล การแนะแนว

การศึกษา ให้เป็นไปตามหลักการ จุดหมายของหลักสูตร ตามแนวความคิดที่ว่า การศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เมื่อชีวิตต้องเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการศึกษาต้องเปลี่ยนไปด้วย หลักสูตร เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาต้อง เปลี่ยนไป หลักสูตรก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2520)

ตามแนวความคิดเกี่ยวกับหลักสูตรใหม่ เน้นให้ครูมีบทบาทเป็นผู้ช่วยให้นักเรียนเกิดการ เรียนรู้ด้วยตนเอง ยิ่งกว่าการเป็นผู้ให้ความรู้โดยตรง จึงต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในหลายลักษณะ แทนการบอกหรืออธิบายอย่างเดี่ยว คู่มือครู และแผนการสอนเป็นเครื่องมือ สำคัญสำหรับครูมากกว่าแบบเรียน

ผลสำเร็จของการใช้หลักสูตรนั้น นอกจากจะมีตัวหลักสูตรที่ดี มีองค์ประกอบที่ครบถ้วน และสมบูรณ์แล้ว ตัวผู้ใช้หลักสูตรก็เป็นบุคคลสำคัญที่จะบันดาลให้การเรียนการสอนและการวัดผล เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรวางไว้ได้มากหรือน้อยอีกด้วย หากครูไม่ปฏิบัติ ผู้เรียนย่อมไม่ ได้รับการพัฒนา ถึงแม้หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรจะได้รับการพัฒนาไว้อย่างดี เพียงใด ก็ตาม การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นแนวทางที่จะนำตัวหลักสูตร ซึ่ง เปรียบเทียบเสมือนภาคทฤษฎีไปสู่ การปฏิบัติจะให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลนั้น บุคคลที่สำคัญยิ่ง คือ ครูผู้สอน จะต้องศึกษา เข้าใจ ในตัวหลักสูตรอย่างถ่องแท้ ต้องรู้จักวิธีการขยายหลักสูตรมาสู่ชั้นเรียน หรือมาสู่เด็ก โดยการกำประมวลการสอน โครงการสอน แผนการสอน บันทึกการสอน คู่มือครู แบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ คู่มือการวัดผล ถ้าครูสามารถกำประมวลการสอน โครงการสอน และ แผนการสอนได้ดี ก็จะเป็นแนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างได้ผล เพราะครูผู้สอนนั้นได้ มีโอกาสเตรียมตัวล่วงหน้า และทำให้การเรียนการสอนเป็นระบบ ระเบียบมากขึ้น (สันต์ ธรรมบำรุง, 2525)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมากที่สุดคือ ตัวครู ความรู้ ความชำนาญ คุณภาพของครู ความกระตือรือร้นในการสอน การชวนช่วยในการหาความรู้ของครู ลักษณะ ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลถึงการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งสิ้น (Casewell and Forshey, 1950: 48 Finocchiaro, 1958:6 อ้างถึงใน พรหมณี สาคริก, 2514)

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำหลักสูตรไปใช้นี้ นอกจากจะส่งผลต่อพฤติกรรมการ สอนของครูแล้ว ยังส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนด้วย ถึงแม้ว่าผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนจะเป็นผลรวมมาจากปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่เกี่ยวข้อง แต่สิ่งหนึ่งที่มีผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนของนักเรียนอย่างยิ่ง คือ พฤติกรรมการสอนของครู ทั้งนี้เพราะครูเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้

ชิดกับนักเรียนตลอดเวลาที่อยู่โรงเรียนและเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทางด้านขึ้นในตัวเด็ก (ธีรยุทธ์ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา, 2524)

โกวิท วรพิพัฒน์ กล่าวว่าในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนนั้น กล่าวได้ว่าเรื่องโครงสร้างหรือเลือกนอกของหลักสูตรได้รับการปฏิบัติเป็นผลตามเป้าหมาย ส่วนเรื่องสำเนียงของหลักสูตรที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน มีทั้งผู้เข้าใจปฏิบัติได้ผลดีเลิศ ผู้เข้าใจดีแต่ยังแคะความเชื่อเก่า ๆ ไม่ออก ปฏิบัติปานกลาง และผู้ที่ยังไม่เข้าใจความคิดแต่ปฏิบัติได้ผลดี ปานกลาง ส่วนผู้บริหารและครูที่ยังเชื่อและเน้นการเรียนวิชาหนังสือเป็นสิ่งสำคัญ สอนเพื่อสอบ ไม่ใช้สอนเพื่อใช้ประโยชน์ได้นั้นยังมีอยู่มาก จะต้องมี การทำความเข้าใจและชี้แจงให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงและให้เข้าใจวิธีการกระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนคุณค่าประโยชน์ที่จะได้รับจากการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่ต่อไป (โกวิท วรพิพัฒน์, 2524: 6 อ้างถึงในสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2526)

วิชัย ราชฤทธิ์ศิริ ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการใช้หลักสูตรใหม่ว่า ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับสาระสำคัญของหลักสูตรใหม่ พยายามจัดหาเอกสารหลักสูตรชนิดต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการสอนที่หลักสูตรแนะนำไว้ให้แจ่มแจ้ง และต้องแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องที่สอน วิทยาการใหม่ ๆ ข่าวเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ครูเป็นคนทันสมัยและมีเจตนาขณะสอน (วิชัย ราชฤทธิ์ศิริ, 2521)

จากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาหลายท่านดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความหวังของการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นี้ขึ้นอยู่กับครูประถมศึกษา ซึ่งเป็นผู้นำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการศึกษา เรื่องการเปิดรับข่าวสารในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษามีน้อย จึงเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรพุทธศักราช 2521 ดังนี้

ศิริวรรณ ตีไพบูลย์ (ศิริวรรณ ตีไพบูลย์, 2522) ศึกษาเรื่องปัญหาการให้หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ในเขตการศึกษา 2 พบว่า ในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและวัสดุหลักสูตร ผู้บริหารมีความรู้ความมั่นใจในรายละเอียดต่าง ๆ ค่อนข้างมาก แต่ครูมีความรู้ความเข้าใจในรายละเอียดต่าง ๆ น้อย อันเนื่องมาจากไม่ได้รับความช่วยเหลือและร่วมมือจากผู้บริหารเท่าที่ควร

สันตต์ อินทริกานนท์ (สันตต์ อินทริกานนท์, 2523) ศึกษาเรื่องปัญหาการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในระดับประถมศึกษา การศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าครูประถมศึกษามีปัญหาด้านหลักสูตร เอกสารหลักสูตร และคู่มือครูในระดับปานกลาง ครูยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านความคิดรวบยอด หลักการ จุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน ประเมินผล

เอฟเวอเรตต์ เอ็ม โรเจอร์ส และคณะ และมหาวิทยาลัยมิชิแกนสเตทได้ร่วมมือกับกองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2523) ดำเนินการวิจัย เพื่อศึกษาวิธีการเผยแพร่ความคิดใหม่ทางการศึกษาออกไปสู่ระบบการศึกษาในประเทศไทย โดยศึกษาจากครูในโรงเรียน 38 แห่งพบว่า ครูไทยอ่านนิตยสารทางวิชาการเป็นอันมาก ร้อยละ 92 มีวิทยุของตนเอง ร้อยละ 34 สามารถหาโทรทัศน์ดูได้อย่างสม่ำเสมอ และเกือบทุกคนมีที่อ่านหนังสือประจำ และอ่านนิตยสารสัปดาห์ละหลายหน

วีระ แก้วแหวน (วีระ แก้วแหวน, 2524) ศึกษาเรื่องการศึกษาพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา หลังการใช้หลักสูตรประถมศึกษา 2521 พบว่าการที่ผู้บริหารยังมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 น้อยมาก จึงไม่สามารถนิเทศการสอน ติดตามผล ประเมินผลให้ครูผู้สอนได้

สุภรณ์ วัชรศิริธรรม (สุภรณ์ วัชรศิริธรรม, 2526) ได้ศึกษาเรื่องการเปิดรับสื่อของครูกับการยอมรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ศึกษาจากครู 320 คน จากโรงเรียน 10 แห่ง พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมมากที่สุด รองลงมา คือ การเปิดรับสื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล ตามลำดับ สื่อสารมวลชนเหมาะสำหรับการเผยแพร่ข่าวสารมากกว่าสื่อประเภทอื่น วัตถุประสงค์ศึกษา อายุ ประสบการณ์ในการสอน มีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรม ผู้มีความรู้สูงและผู้มีประสบการณ์ในการสอนจะเปิดรับสื่อมาก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยอมรับนวัตกรรมน้อย

รัตนาภรณ์ ธรรมโกศล (รัตนาภรณ์ ธรรมโกศล, 2527) ศึกษาเรื่องการศึกษาเผยแพร่วิธีคิดใหม่ทางการศึกษา : ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งประเทศไทย พบว่าการยอมรับหลักสูตรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียน การยอมรับหลักสูตรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการรับข่าวสารและโครงสร้างของสังคมภายในโรงเรียน

สนิท เจ้าสุทธิ (สนิท เจ้าสุทธิ, 2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการบริหารงาน วิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ครูไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน ครูไม่รู้วิธีวิเคราะห์ข้อสอบ การนิเทศจากภายนอกไม่ต่อเนื่อง

ชวลี พึ่งแสงสี (ชวลี พึ่งแสงสี, 2528) ศึกษาเรื่องระบบการใช้หลักสูตรประถมศึกษา ของหน่วยงานทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การนิเทศ และติดตามผลการใช้หลักสูตรของศึกษานิเทศก์อำเภอไม่สม่ำเสมอ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ไม่เข้าใจหลักสูตรและการใช้หลักสูตร และไม่ศึกษาเอกสารหลักสูตร

พงษ์พิศ พานิล (พงษ์พิศ พานิล, 2528) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรประถมศึกษา ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าครู ไม่สามารถทำการวัดผลประเมินผลตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ควรเน้นหน้าที่ครูมีความรู้ ความ เข้าใจหลักสูตร การวัดผลประเมินผล เพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เดชา คงรุ่งเรือง (เดชา คงรุ่งเรือง, 2529) ศึกษาเรื่องการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้บริหารมุ่งให้ครูศึกษาหลักสูตรแผนการสอน คู่มือครูมากที่สุด รองลงมาคือ ส่งครูเข้ารับการอบรม เชิญวิทยากรมาให้ความรู้

สภิต ทางาม (สภิต ทางาม, 2529) ได้ศึกษาความต้องการการนิเทศการเรียน การสอนของครูผู้ปฏิบัติการสอน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ครูผู้ปฏิบัติการสอนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีลักษณะการสอนต่างกัน ระดับชั้นที่สอนต่างกัน ประสบการณ์การสอนต่างกัน มีความต้องการนิเทศการสอนโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน

วินัย คงพ่วง (วินัย คงพ่วง, 2530) ศึกษาเรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การปฏิบัติงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา กับผลการประเมินคุณภาพนักเรียนชั้น ประถมปีที่ 6 ปีการศึกษา 2529 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง พบว่า สภาพปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงาน คือ การขาดความรู้ความเข้าใจในด้านหลักสูตร การขาด เอกสารเกี่ยวกับหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ การไม่เข้าใจงานนิเทศภายใน